

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

Ткаченко Вероніка Миколаївна

Особливості надання соціальних послуг в умовах територіальної громади

спеціальність 231 Соціальна робота

РЕФЕРАТ

магістерської роботи
за освітньо-професійною програмою (освітньо-науковою програмою)
«Соціальна робота»

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

*доктор педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи Клименко Ю.А.*

Умань – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЗАКОНОДАВЧА БАЗА НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	6
1.1. Законодавче регулювання надання соціальних послуг в умовах територіальних громад.....	6
1.2. Переваги та зони розвитку законодавства у сфері надання соціальних послуг в умовах територіальних громад.....	15
1.3. Завдання територіального центру надання соціальних послуг як рекомендованого структурного підрозділу ОТГ	20
РОЗДІЛ II. ПРАКТИКА НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	30
2.1. Практичні здобутки у сфері надання соціальних послуг в умовах територіальних громад.....	30
2.2. Переваги та зони розвитку надання соціальних послуг в умовах об'єднаних територіальних громад	36
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	55
ДОДАТКИ.....	66

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Україна перебуває на етапі кардинального реформування системи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Реформа децентралізації влади передбачає створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ), передачу повноважень та бюджетів з центру «на місця» та розвиток ініціативи територіальних громад.

Важливим фактом є те, що в умовах децентралізації на об'єднані територіальні громади буде покладено вирішення значної частки соціальних питань, зокрема питання освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення тощо. Тому, сьогодні особливої актуальності набуває обговорення питання якісного надання та наближення соціальних послуг до осіб, які перебувають в складних життєвих обставинах і потребують допомоги в умовах об'єднаної територіальної громади.

При обговоренні механізмів реалізації процесу децентралізації соціальних послуг експерти (Л. Белкіна, Л. Калугіна, Р. Колбас, Г. Кучер, В. Литвинюк, С. Мельник, І. Пінчук, О. Сивопляс, Л. Скоропала, О. Суліма, Н. Якимчук) дійшли до висновку, що створення Центру соціальних послуг / Територіального центру соціальних послуг, який би діяв на рівні об'єднаної територіальної громади та надавав послуги громадянам за принципом «єдиного вікна» «на місцях» було б раціональним шляхом вирішення цієї проблеми.

Актуальним питанням є аналіз особливостей надання соціальних послуг населенню в умовах існування об'єднаної територіальної громади. З огляду на це нами було обрано тему магістерського дослідження **«Особливості надання соціальних послуг в умовах територіальних громад»**.

Мета дослідження – визначити особливості надання соціальних послуг в умовах децентралізації; окреслити сучасний стан розвитку соціальної сфери в умовах реформування, означити переваги та зони розвитку.

Об'єкт дослідження – сфера соціального захисту в умовах територіальних громад .

Предмет дослідження – особливості надання соціальних послуг в умовах територіальних громад.

Відповідно до мети дослідження нами було поставлено наступні завдання:

1) Охарактеризувати законодавчу базу, дослідити недоліки та переваги нового законодавства у сфері соціальних послуг.

2) Охарактеризувати основні завдання територіального центру надання соціальних послуг як рекомендованого структурного підрозділу ОТГ.

3) Охарактеризувати кращий досвід надання соціальних послуг в умовах територіальних громад на прикладі міста Умані.

4) Вивчити переваги надання соціальних послуг в умовах ОТГ та визначити зони розвитку надання соціальних послуг в умовах ОТГ.

В процесі дослідження використовувалися наступні **методи дослідження**: теоретичні – аналіз законодавчих, соціальних, соціально-педагогічних джерел для з'ясування сучасного стану досліджуваної теми; емпіричні – діагностичні методи (опитування, бесіди, тести, метод незакінчених речень) використовувалися з метою збору емпіричного матеріалу, констатувальний і формувальний експеримент.

Експериментальна база дослідження. Об'єднані територіальні громади України.

Теоретичне значення дослідження полягає в теоретичному дослідженні переваг та недоліків законодавства України у сфері соціальних послуг; в поглибленні знань стосовно кращих здобутків територіальних громад України у галузі соціальних послуг.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані у процесі фахової підготовки студентів до роботи в умовах об'єднаних територіальних громад України. Результати роботи можуть бути використані в процесі розробки курсів з соціальної політики, соціальної роботи для студентів закладів вищої освіти, які займаються підготовкою фахівців соціальної сфери.

Апробація результатів дослідження. **Апробація результатів дослідження.** Основні теоретичні та практичні результати дослідження висвітлено на конференції «Спеціальна та інклюзивна освіта»; в Збірнику наукових праць студентів, 2021.

Структура дослідження. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку літератури та додатків. Список використаних джерел нараховує 65 найменувань. Загальний обсяг роботи – 76 сторінок.

ВИСНОВКИ

Згідно першого завдання нами було охарактеризовано законодавчу базу, досліджено недоліки та переваги нового законодавства у сфері соціальних послуг.

З 1 січня 2020 року набуває чинності новий Закон України «Про соціальні послуги». Він має замінити чинний Закон України із такою самою назвою, який був ухвалений у 2003 році і неодноразо зазнавав правок. Новий закон вважають однією зі складових адміністративно-територіальної реформи в Україні, адже він спрямований, зокрема, на розмежування повноважень у соціально-економічних сферах між органами місцевого самоврядування різних рівнів. Проте багато що з того, що стосується надання соціальних послуг, досі залишається на стадії правової невизначеності, особливо в об'єднаних територіальних громадах (ОТГ).

До переваг нового законодавства можна віднести те, що у ньому зазначено, що з метою оптимізації та комплексного підходу до надання соціальних послуг можуть утворюватися комплексні установи/заклади надання соціальних послуг, структурні або відокремлені (територіальні) підрозділи яких надають різні соціальні послуги різним групам населення. Це дозволяє долати відомчі бар'єри на рівні територіальної громади.

Якщо у попередньому законодавстві постулювалась добровільність отримання соціальних послуг, то новий закон передбачає обов'язковість для місцевих територіальних громад забезпечення «примусових» соціальних послуг, покликаних виконувати функцію соціального контролю. Передбачено, що в окремих випадках, отримувачі послуг не можуть від них відмовитись, а мають проходити індивідуальні корекційні програми, а саме: батьки, які не виконують батьківських обов'язків; особи, які вчинили насильство за ознакою статі, домашнє насильство чи жорстоке поводження з дітьми та інші.

До недоліків відносимо розгалужену й не завжди зрозумілу з точки зору органів місцевого самоврядування класифікацію соціальних послуг, що

міститься в законі. У законодавстві наявна більше ніж одна класифікація соціальних послуг, що утруднює розуміння системи послуг.

Законом визначено поняття «складні життєві обставини», до яких віднесено обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа або сім'я не може подолати самотійно, а також чинники, що можуть зумовити складні життєві обставини. На відміну від попереднього Закону у новому нормативно-правовому акті наведено вичерпний перелік складних життєвих обставин. Стаття 1 містить чинники, що можуть зумовити складні життєві обставини: а) похилий вік; б) часткова або повна втрата рухової активності, пам'яті; в) невиліковні хвороби, хвороби, що потребують тривалого лікування; г) психічні та поведінкові розлади, у тому числі внаслідок вживання психоактивних речовин; ґ) інвалідність; д) бездомність; е) безробіття та інші.

При цьому певну незрозумілість викликає відсутність у цьому переліку деяких традиційно вразливих груп клієнтів, як-от, самотні матері/батьки, працівники секс-бізнесу, біженці тощо.

Реалізуючи друге завдання дослідження, ми охарактеризували основні завдання Територіального центру надання соціальних послуг як рекомендованого структурного підрозділу ОТГ

- реалізацію державної політики у сфері зайнятості населення; організація робочих місць для працевлаштування інвалідів);

- установлення додаткових соціальних гарантій для громадян ОТГ, відповідно до чинного законодавства, у сфері соціального захисту за рахунок власних коштів ОТГ та благодійних надходжень;

- організацію і надання соціальної допомоги у будівництві індивідуального житла, капітального ремонту житла, відведенні земельних ділянок для будівництва індивідуального житла інвалідам, інвалідам дитинства;

ветеранам війни і праці, сім'ям загиблих, звільнених у запас або у відставку військовослужбовців; багатодітним сім'ям;

- поховання за рахунок бюджетних коштів ОТГ самотніх громадян, ветеранів війни і праці; надання допомоги на поховання громадян, відповідно до чинного законодавства;

- організацію надання соціальних і реабілітаційних послуг особам чи сім'ям, які опинились у складних життєвих обставинах;

- розроблення, організацію та виконання комплексних програм і заходів з метою покращення становища соціально вразливих верств населення; надання соціальних виплат і послуг особам чи сім'ям, які опинились у складних життєвих обставинах за місцем їхнього проживання;

- реалізацію державної політики з питань соціальної підтримки сім'ї; організація і надання благодійної допомоги особам чи сім'ям, які перебувають у СЖО;

- забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків;

- реалізацію державної політики з проведення заходів із запобігання і торгівлі людьми;

- взяття на облік, соціальний захист, соціальна інтеграція та адаптація внутрішньо переміщених осіб;

- популяризацію волонтерства, організацію діяльності волонтерів в ОТГ;

- соціальний захист прав дітей (профілактика бездоглядності, безпритульності, жебрацтва, бродяжництва, правопорушень, учинених дітьми, адиктивної поведінки (вживання алкоголю, ПАР);

- організацію оздоровлення та відпочинку дітей, розроблення та виконання відповідних регіональних і місцевих програм

- надання пропозицій щодо видатків на соціальний захист і соціальну допомогу при формуванні бюджету ОТГ; - виконання ролі посередника при реалізації державної політики у сфері соціального захисту населення; -

реалізацію моніторингу, контролю та оцінювання якості надання соціальних послуг.

Згідно **третього завдання дослідження** було охарактеризовано кращий досвід надання соціальних послуг в умовах територіальних громад на прикладі міста Умані.

Серед позитивних рішень, які можуть слугувати прикладом для інших громад, є оптимізація системи управління та створення єдиного центру соціальних послуг. У місті здійснено оптимізацію системи соціального захисту, створено єдиний центр соціальних послуг, введено посади ФСР (14 осіб, навантаження – близько 6 тис. осіб на ФСР) та закріплено за ними відповідні території міста. Структури підпорядковані міській раді, міському голові, зокрема: відділ охорони здоров'я, відділ освіти, відділ культури, відділ у справах сім'ї та молоді, управління праці і соціального захисту населення, взаємодіють між собою в рамках місцевих програм. Заслуговує на увагу досвід міста у наданні послуг особам з інвалідністю.

Більш детально хочемо охарактеризувати організацію роботи єдиного центру соціальних послуг. Поставивши в центр системи соціального захисту людину з її потребами і проблемами, а також для уникнення дублювання функцій різними підрозділами було прийнято рішення про утворення у структурі управління праці та соціального захисту населення єдиного центру соціальних послуг шляхом приєднання та реорганізації.

Структура центру включає такі основні підрозділи: відділення визначення індивідуальних потреб у соціальних послугах, відділення організації і надання соціальних послуг, відділення моніторингу та якості оцінки, відділення надання соціальної допомоги вдома.

Фахівці закріплені за мікрорайонами, працюють в тісній взаємодії зі спеціалістами центру, а також закладами освіти, охорони здоров'я, правопорядку тощо, що розміщені в мікрорайоні. Це сприяє виявленню сімей, які потрапили в

складні життєві обставини, на більш ранньому етапі, вчасному наданню послуг та підтримки їх відповідно до потреб.

За мікрорайонами також розподілені соціальні робітники, які надають послуги з догляду та підтриманого проживання самотнім, престарілим особам, які не здатні самообслуговуватись Організаційно й методично єдиному центру підпорядковані всі соціальні заклади, послуги, які повністю чи частково фінансуються з бюджету міста.

Це зокрема:

- три відділення стаціонарного догляду,
- центр соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Пролісок»,
- центр професійної реабілітації інвалідів,
- реабілітаційний комплекс для людей з особливими потребами,
- будинок ветеранів, у тому числі відділення паліативної (хоспісної) допомоги,
- будинок милосердя з відділеннями соціально-медичних послуг та денного перебування,
- відділення соціальної допомоги вдома, яке обслуговує в тому числі важкохворих та психічно хворих, здійснюється паліативний догляд удома,
- протезно-ортопедичне відділення,
- ательє «Здоров'я»,
- служба побуту «Айстра»,
- відділ обслуговування малозабезпечених пенсіонерів «Соціальний кошик»,
- «Швидка соціальна допомога»,
- «Соціальне таксі».
- центр денного перебування для дітей з кризових сімей «Пелюстки довіри» та інші.

Таким чином єдиний центр є надавачем послуг, одночасно організатором та замовником послуг для тих громадян, які до них звернулись, або яких вони виявили і взяли на обслуговування, яких їм перенаправили інші підрозділи місцевого самоврядування. Всі фінансові операції щодо оплати послуг здійснює єдина бухгалтерія.

Згідно четвертого завдання було вивчено переваги надання соціальних послуг в умовах ОТГ та визначено зони розвитку надання соціальних послуг в умовах ОТГ. Так, до переваг, які надає децентралізація системи надання соціальних послуг ми відносимо:

- Запровадження превентивного механізму раннього виявлення вразливості та попередження складних життєвих обставин;
- Деінституалізація системи соціальних послуг;
- Удосконалення адміністрування та управління соціальних послуг;
- Запровадження державних стандартів соціальних послуг;
- Створення системи моніторингу та оцінки якості соціальних послуг;
- Наявність соціального замовлення для надавачів соціальних послуг;
- Зміщення акценту фінансування на соціальну послугу, а не заклад.

Також у ході дослідження ми окреслили перспективи розвитку системи надання соціальних послуг в умовах ОТГ у вигляді перспективного плану:

Етап 1 – Моніторинг та визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах.

Етап 2 – Затвердження переліку пріоритетних послуг, планування необхідного фінансування на рівні місцевих бюджетів.

Етап 3 – Здійснення соціального замовлення через мережу комунальних та недержавних суб'єктів.

Етап 4 – Моніторинг, контроль та оцінка якості наданих соціальних послуг.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Подальшого вивчення потребують дослідження щодо шляхів покращення фінансування соціальної сфери, розширення та покращення якості надання соціальних послуг в умовах децентралізації.